

מראי מקומות - בבא קמא ק'

- (א) בית חיייהם - פרש"י, תלמוד תורה. ובמסורת הש"ס ציין למש"כ רש"י בב"מ דבית חיייהם היינו ללמוד להם אומנות, דהא כבר הביא הא דתלמוד תורה ברישא דקרא, דכתיב חוקים ותורות. וביאר הפני יהושע דהכל א' היא, דאין שייך לומר דקאי את"ת בלחוד, דזה כבר כתיב ברישא דקרא. וגם אין מסתבר דקאי אפרנסה בלחוד, דלכאור' משה רבנו לא הי' צריך ללמדם זה, וגם דוחק לומר דבית חיייהם קאי אפרנסה, דחיי שעה הוא. אלא הכוונה הוא דמשה רבנו לימדם דעם בית חיייהם, דהיינו ת"ת, לא יתבטלו מפרנסתכם, וכמו דאי' דכל ת"ת שאין עמה דרך ארץ בטילה, וא"כ הביאור הוא דבית חיייהם היינו דהאומנות הוא עיקר חיייהם לת"ת.
- (ב) את הדרך זו גמילות חסדים, וכו' - ע' בספר המצוות להרמב"ם (שורש ב', עמ' נד במהדורת פרנקל) שהביא מי שסוברים דכל מה שדרשו חז"ל הוא למצוה בפנ"ע, והם מונין גמ"ח וביקור חולים וכו' למצוות בפנ"ע, אבל הרמב"ם ס"ל דדרשות אלו אינן מצוות בפנ"ע, אלא הכל נכלל במצות ואהבת לרעך כמוך. וכ' הרמב"ן (בשורש א', ד"ה והתשובה הרביעית, עמ' מג) דמלבד הא דכ' הרמב"ם דהכלל נכלל בואהבת וכו', הרי גם אין ראוי למנות שום מצוה משום קרא זו, דאינו אלא אזהרת יתרו למשה שיהיו זריזים באלו המצוות תמיד, כדי לשכן ביניהם אהבה ושלוה, כי בכך יתמעטו התרעומות והדינין ביניהם, ולא יצטרכו למשפטים בכל עת [ובזה נראה ג"כ מה דחשיב ת"ת, למשל (לפי רש"י), הרי ת"ת מצוה הוא במקור"א, ומה נתחדש כאן, ולפי הרמב"ן א"ש].
- (ג) אלא הא ר"מ, דתנן לצבוע לו אדום וצבעו שחור, וכו' - הק' הקובץ שעורים (קטז), מה מייתי ראוי ממשנה זו דר"מ דאין דינא דגרמי, הא מה שצריך לשלם דמי הצמר אינו משום דס"ל דדאין דינא דגרמי, אלא משום שקנה הצמר בשינוי, ומה ענין זה לגרמי. והוכיח מזה דבאמת הגדרים שוים, ואם לא יהי' חייב בתורת מזיק משום דאינו חייב בגרמי, א"כ ג"כ לא יהי' נחשב גזולין בכה"ג.
- (ד) אלא הא ר"מ דתנן המסכך בגפנים... התם נמי קא עביד בידיהם - פי' הר"ש (כלאים ז', ד') דהיינו דאפי' מאן דלא דאין דינא דגרמי מודה דחייב בכה"ג, דאי"ז גרמי אלא היזק בידיהם. אולם ע' בשו"ת מנחת שלמה (א', פ"ט, סוס"ק ג', ד"ה גם) שהביא מהרא"ש בב"ב דכ' דמה דס"ל לר"מ דחייב באחריותו, היינו משום דס"ל דדאין דינא דגרמי. ותמה הגרש"ז דלכאור' הו"ל כנגד הגמ' דידן, דמבואר דאפי' אם לא דאין דינא דגרמי, מ"מ חייב במסכך גפנים משום דעשה היזק בידיהם. ות"י ע"פ מה שהבין בדברי השטמ"ק כאן בשם התוס' שאנן, דמה שתי' הגמ' דקא עביד בידיהם הוא, אין הביאור דאז אינו משום גרמי. אלא הביאור הוא דהו"ל כשורף שטרותיו של חבירו, דנהי דגרמי הוא, אלא אינו דומה למראה דינרים לשלחני, דהא עביד מעשה, וא"כ אין ראוי דס"ל לר"מ דדאין דינא דגרמי אף היכא דלא עביד מעשה בידיהם. וא"כ זהו ג"כ ביאור בדברי הרא"ש, דודאי אי"ז מעשה מזיק בידיהם ממש, ושפיר צריך להא דר"מ דדאין דינא דגרמי, דאל"כ אינו חייב.
- (ה) מחיצת הכרם שנפרצה, אומר לו גדור - פי' תוס' דמה דצריך בעל הכרם לגדור הוא משום שהוא המזיק, דד' אמות שאמרו שצריך להרחיק הוא בשביל עבודת הכרם. וכ' דאף לר' יוסי דס"ל דעל הניזק להרחיק את עצמו, היינו היכא דאין כאן גירי דילי, אבל הכא גירי דילי הוא, ולכן חייב המזיק להרחיק את עצמו. וע' ברמב"ן (ב"ב ב.) שהביא מאחרים דס"ל דמתני' רבנן הוא ולא ר' יוסי, דס"ל דעל המזיק להרחיק את עצמו. אולם הרמב"ן עצמו פי' באו"א, דמה דצריך בעל הכרם לגדור, אינה משום דיני מזיק, אלא משום דיני איסור, שהוא נחשב דמקיים כלאים בכרם, שהרי הוא בא לתחומו של חבירו [לכאור' כוונתו ע"י המעשה כרם שצריך ד' אמות], ואין חבירו נכנס לתחומו.
- (ו) נתייאש ממנה ולא גדרה ה"ז קידש וחייב באחריותו - ע' במרדכי (ק"ט) שהביא שי'

ובמחשבה, ובוזה אמרי' א"א אוסר דבר שאינו שלו. אולם ע' בר"ש (כלאים ז', ד') דכ' דגזה"כ הוא, כרמך ולא כרם חבירך (וע' בתור"פ שג"כ הביא קרא זו לענין מסכך, דג"כ ס"ל לר"י ור"ש דא"א דשאש"ל, אע"פ דמעשה הוא), ופליג על תי' של התור"פ, משום דהעושה מלאכה בפרת חטאת אוסרה אע"ג דתלוי בניחותא, אלמא דאפי' דבר שיש בה מחשבה יכול לאסור. וע' בהגהות רעק"א לאו"ח (רנ"ג) דביאר דנח' במח' יסודי, היכא שצריך מעשה ומחשבה לאסור, האם זה נחשב מעשה או מחשבה.

(ט) **והייב באחריותו- ביאר תוס',** דזה נחשב להיזק ניכר, דזה ניכר שהוא כלאים כשרואה הגפנים בשדה, משא"כ במטמא טהרות, אפי' אם רואה השרץ על הטהרות, מ"מ אינו יודע אם הוכשרו. וע' בשיעורי ר' שמואל (ב"ב מ"ב) שהביא קו' העולם, דלגבי כלאים ג"כ אינו ניכר, שהרי צריך נחותא כדי לאסור, ואין ניכר שיש נחותא. והביא מהגרבי"ד בשם הגר"ח ליישב דחלוק דין דבעינן הכשר לטומאה מדין דבעינן נחותא לכלאים, דההכשר לטומאה הוא חלק מהמטמא, ולהכי כשאין ניכר ההכשר הרי אין ניכר הטומאה, משא"כ בדין נחותא דכלאים, אין הנחותא חלק מהאוסר, אלא גוף העירוב הוא האוסר, והנחותא הוי בגדר תנאי בעלמא. וא"כ אף אם אין הנחותא ניכר, מ"מ שפיר חשיב דרואין האיסור וחשיב ניכר.

(י) **צבעו כאור, אם השבח יותר על היציאה, נותן לו את היציאה- כ' הרמב"ם** בפיה"מ דגדר יציאה הוא מה שהוציא הצבע. וע' בנמוקי יוסף (ריש לו. בדפיו) שהביא מהרא"ה דכ' דנותן לו שכרו כפועל בטל.

(יא) **ר"מ אומר נותן לו דמי צמרו- פרש"י,** דהאומן קנאו בשינוי, ולא יתן לו אלא דמי צמרו, או זה יתן שכרו שלם ויקח הצמר. וע' בתוס' ר' פרץ דחולק עליו, דכיון דטעם דר"מ הוא משום דקנאו בשינוי, א"כ זהו אף בעל כרחו של בעל הבית, ואין בעל הבית יכול ליקח צמרו על כרחו של הצבע. וכ' התוס' יו"ט בדעת רש"י ד"לא אמרי' דקני לי' לגמרי שהרי לא נתכוין הצבע לזכות בו כלל".

הר"י (שג"כ הובא בתוס' ב"ב כב:) דהגדר של גרמי הוא שהוא עצמו עשה המעשה. ולכאו' ק' הא דכאן, שהרי כאן הוא לא עשה כלום. וכ' המרדכי דכיון דע"י יאוש שלו אוסר הזרעים, זהו ג"כ כמו מעשה.

(ז) **הר"ז קידש וחייב באחריותו- מכאן מוכיח** הגמ' דס"ל לר"מ דדאין דינא דגרמי. והק' הרמב"ן (בריש דינא דגרמי, ד"ה תו), מהו הראי' מכאן דדאין דינא דגרמי, אולי מה דחייב כאן הוא משום דהגפנים הו"ל כשורו המזיק, וכיון שהוא לא טפח באפי' הו"ל פושע בשמירת ממונו, ולכן צריך להיות חייב לכ"ע. והביא בשם הר"י צרפתי לתרץ דכיון דצריך היאוש שלו כדי לאסור הזרעים, א"כ זה נחשב דגורם ע"י מחשבתו שיהיו הזרעים נאסרים, ושפיר חשיב דינא דגרמי. אולם הק' הקובץ שעורים (קכט) ע"ז, למה אינו חשיב דמזיק ע"י עצם המחשבה, וכמו דמצינו דכהנים שפגלו במקדש חייבין, ואף דשי' התוס' הוא דזהו דוקא בדבור, מ"מ מהו באמת החילוק בין מחשבה לדיבור, וע"ש עוד בזה, והניח בצ"ע. וע"ע בקהלות יעקב (ד', ד"ה והנה הרמב"ן) שהק' על קו' הרמב"ן, דכיון דאפי' אם הגפנים יהיו עומדין במקומם יאסרו הזרעים, א"כ לכאו' הו"ל מזיק באופן בור, ולא שור, וא"כ לכאו' יהי' פטור על הזרעים, שהרי בור פטור על כלים, וכל שאינו בעל חי הרי הוא ככלים לענין זה (ע' רש"י ותוס' לעיל [י]). ותי' דאולי ס"ל להרמב"ן דמה שהגפנים אוסרים הוא משום שדרכן לגדל ולהתערב, וא"כ גם עכשיו הרי הגדר של המזיק הוא מה שעומדין להתערב עם התבואה, והיינו בגדר שור, ואה"נ, אם הי' שייך שהגפנים יהיו נמצאים באופן שלא יהי' אפשר להם לגדל, אולי לא יהיו אוסרים בד' אמותם, וצ"ע בזה.

(ח) **הר"ז קידש וחייב באחריותו- ע' בתוס' (ד"ה מחיצת)** שהביא מה דאי' בסיפא דהברייתא דר"י ור"ש חולקים משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. אלא דהק' התוס' ר' פרץ, מה שייך לומר כאן א"א אוסר דבר שאינו שלו, הרי מעשה הוא, וכמו שמנבל בהמת חבירו, דודאי יכול לאסרו. ותי' דכיון דצריך נחותא דידי', הו"ל דבר שנאסר בדיבור

יב) ר' יהודה אומר וכו' - ע' בתוס' יו"ט שדייק
דס"ל לרש"י דרק קנס הוא להצובע, ולכן לא
קנסי' לי' באופן שהוא הרויח, ואם בעל
הצמר אינו רוצה את צמרו, יכול לומר לצבע
ליתן לו דמי צמרו. וע"ש שהביא מהמגיד
משנה (שכירות י') שהק' על רש"י דלכאו'
מהמשנה לא משמע כן, אלא לעולם חושבין
איזה מהן יותר, ואם השבח יותר יתן לו דמי
השבח, וכמו שמבואר ברמב"ם, דאין בעה"ב
יכול לתבוע ממון ולומר לו שאינו רוצה
הצמר נויש לעי' אם חולק ג"כ על מש"כ רש"י בסוף דבריו דהיכא
דהשכר פחות מהשבח (ומהיציאה) ורוצה ליתן השכר דוקא, דיכול,
האם זה ג"כ דוקא לשיטתו או לא, וצ"ע.